

Kinga Zielińska

"Todesanzeigen in Ost- und Westdeutschland. Ein sprach- und kulturwissenschaftlicher Vergleich",
Adrian Haus, Frankfurt am Main,
2007 : [recenzja]

Tekst i Dyskurs = Text und Diskurs 1, 140-141

2008

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

ADRIAN HAUS (2007): *Todesanzeigen in Ost- und Westdeutschland. Ein sprach- und kulturwissenschaftlicher Vergleich*. Frankfurt am Main u.a.: Peter Lang, 161 S.

Książka Adama Hausa, która ukazała się w ramach serii wydawniczej *Frankfurter Forschungen zur Kultur- und Sprachwissenschaft*, wpisuje się w cykl prac z zakresu lingwistyki tekstu poświęconych wybranemu rodzajowi tekstu. Przedmiotem badań i rozważań autora są nekrologi publikowane w dwóch niemieckich gazetach (*Frankfurter Neue Presse* oraz *Leipziger Volkszeitung*) ukazujących się w Niemczech Wschodnich i Zachodnich. Licząca 161 stron publikacja stanowi próbę odpowiedzi na postawione przez Hausa we wstępie pytanie: „ist (...) der Blick auf so ein fundamentales Ereignis wie den Tod in der deutschen Einheit wieder »gesamttdeutsch« und von ideologischer Befangenheit frei geworden?“ (s.9). Zgodnie z postawioną przez autora tezą, system polityczny wywiera bowiem wpływ na świadomość obywateli, a ta z kolei odzwierciedla się w sposobie wyrażania emocji związanych ze stratą bliskich. Świadczyć o tym mają różnice w formie i treści poddanych analizie nekrologów.

Książka składa się z pięciu rozdziałów, w których autor w systematyczny i logiczny sposób przedstawia fakty mające stanowić fundament późniejszego podsumowania i tym samym dowód potwierdzający słuszność sformułowanych we wstępie założeń. W pierwszej części pracy określony zostaje przedmiot i cel badań. Szczegółowej analizie poddanych zostało 440 wybranych losowo nekrologów, opublikowanych w dwóch niemieckich gazetach *Frankfurter Neue Presse* oraz *Leipziger Volkszeitung* reprezentujących prasę RFN i NRD. Autor ograniczył badania do wybranych roczników (1976, 1989/1990 i 2004), chcąc tym samym wykazać różnice występujące do roku 1989, a także wskazać na tendencje obecne w języku po zjednoczeniu Niemiec.

Kolejny rozdział zawiera szkic sytuacji politycznej stanowiący niezbędne tło dla przeprowadzanej analizy. Autor opisuje w nim między innymi wpływ systemu na język, koncentrując się z oczywistych względów na języku prasy używanym w NRD, określanym jako „Hoch-DD-

Rsch” (s.24) czyli „gepflegt bürokratisch, voll hochtönender Substantive, die mit entsprechenden Adjektiven verbrämt werden“ (s.24). Tym samym nasuwa się pytanie, na ile przedstawiony styl może znaleźć zastosowanie w tak specyficznej formie tekstu, jaką jest nekrolog?

Trzeci rozdział stanowi teoretyczne wprowadzenie do analizy lingwistycznej. Autor opisuje metodę pozwalającą określić cechy charakterystyczne typowe dla nekrologu. Te dają się, zdaniem Hausa, wyekstrahować na drodze teoretycznych uogólnień (metoda *top-down*) w oparciu o konkretne reprezentatywne przykłady tekstów (metoda *bottom-up*). Takie połączenie pozwala na stworzenie uniwersalnego szablonu umożliwiającego porównanie i opis zgromadzonych tekstów. Zdaniem autora podczas analizy tekstu, jakim jest nekrolog, należy uwzględnić następujące elementy: dane dotyczące zmarłego (imię, nazwisko, data urodzenia/ śmierci), informację o śmierci, motto, dane dotyczące bliskich, symbole, dodatkowe informacje (dotyczące szczegółów pogrzebu) oraz typografię i kontekst ogłoszenia. Elementy te wyznaczają kolejne kroki analizy empirycznej, która została przeprowadzona w dalszej części pracy.

Jak wspomniano wcześniej, analiza opiera się na szablonie uwzględniającym cechy typowe dla nekrologu. Jest to rodzaj elektronicznej, hierarchicznie uporządkowanej ankiety umożliwiającej klasyfikację zebranego materiału według wybranych kryteriów. Metoda ta pozwala wprawdzie na tworzenie precyzyjnych zestawień, nie jest jednak wolna od wad, na które wskazuje sam autor: „Darüber hinaus sind keine sprachlichen Vergleiche möglich, da sie Methode der summarischen Datenerhebung den Nachteil hat, dass nicht mehr auf den konkreten Inhalt einer bestimmten Todesanzeige zurück geschlossen werden kann“ (s. 64). Trzon poszczególnych podrozdziałów stanowią kwantytatywne zestawienia opatrzone komentarzem i często licznymi przykładami, dzięki czemu ta (najistotniejsza z punktu widzenia analizy językoznawczej) część pracy zyskuje na przejrzystości.

Ostatnią część pracy stanowi podsumowanie, w którym można znaleźć odpowiedź na postawione we wstępie pytanie. Zgodnie z prognozami autora system polityczny, którego doświadczyli obywatele NRD pozostawił trwały ślad w ich świadomości oraz sposobie posługiwania się językiem: „Es existiert heute zwar dem Begriff nach kein »DDR-Sprachgebrauch« mehr, aber unübersehbar haben doch zahlreiche Überreste eines DDR-Sprachgebrauchs die Jahre überdauert und signalisieren Aktualität” (s. 139). Świadczą o tym różnice obecne zarówno przed rokiem 1989 (widoczne w porównaniu z nekrologami publikowanymi w tym samym czasie w RFN) jak i obecny styl formułowania nekrologów. Autor wskazuje również na zmianę funkcji, która w przypadku nekrologów polegała kiedyś przede wszystkim na przekazaniu informacji, podczas gdy dziś nekrolog stanowić ma

rodzaj wspomnienia zadedykowanego osobie zmarłej.

W pracy autorstwa Adriana Hausa szczególną uwagę zwraca położenie głównego nacisku na aspekt kwantytatywny. Takie ujęcie wywołuje u czytelnika wrażenie, że właściwy temat pracy, czyli analiza nekrologów nie tylko pod względem językoznawczym, ale również kulturoznawczym został zepchnięty na plan dalszy. Nie mniej jednak, ze względu na niezwykle staranne opracowanie materiału empirycznego stanowiące podstawę przekazanych w klarowny i przekonujący sposób wniosków, stwierdzić można, iż książka Adriana Hausa stanowi cenne i interesujące uzupełnienie licznych publikacji z zakresu lingwistyki tekstu.

Kinga Zielińska (Warszawa)